

3. травня 2026

Програма пам'ятного заходу

з нагоди 81-ї річниці завершення війни та визволення концтаборів

Музичний твір **Партита ре мінор для скрипки, BWV 1004, «Сарабанда»**
1720 року Йогана Себастьяна Баха (1685–1750)

Привітання **Професор Олівер фон Врохем**
Голова Фонду меморіалів та навчальних центрів Гамбурга

Привітання **Карола Файт**
Голова парламенту вільного ганзейського міста Гамбург

Привітання **Марія Берінг**
Заступник керівника апарату Федерального урядового уповноваженого з питань культури та ЗМІ

Музичний твір **Соната № 3 ре мінор для скрипки, Opus 27, «Балада»**
1923 року, автор Ежен Ізай (1858 – 1931)

Промова
(відео) **Джудіт Єгерманн**
виживша концтабору Нойєнгамме

Музичний твір **Le Chant des Partisans**
„Пісня партизанів“ була популяризована в 1943 році Анною Марлі, російською емігранткою, яка жила в Лондоні. На пропозицію борця опору Еммануеля д'Аст'є журналіст Жозеф Кессель та письменник Моріс Дрюон написали французький текст до оригінальної російської пісні. Вона закликала до боротьби не на життя, а на смерть за визволення Франції. Завдяки франкомовним трансляціям ВВС та друкованим текстам у підпільних газетах, вона стала піснею французького Опору.

Промова

Катрін Дюрінкс

Член правління Amicale Belge de Neuengamme та NCPGR Meensel-Kiezegem '44

Музичний твір

Die Moorsoldaten

Пісня була написана в 1933 році політичними в'язнями в концтаборі Бергермур на острові Емсланд. За словами композитора Руді Гогеля, пісня була написана «як свідомо пісня протесту борців опору проти гнобителів, щоб публічно продемонструвати нашу вищу мораль перед обличчям звірства СС».

Музичний супровід Гамбурзької державної молодіжної музичної школи: **Седрік Грайнер** (скрипка) та **Джеймі Фрімен** (тенор), за підтримки **Лідії Шмідль** (акордеон).

Церемонія покладання вінків відбудеться у колишньому карцері.

Музичний супровід: **Саманта Райт** (кларнет)

Олівер фон Врохем

Шановна Хельго Мельмед, шановна Барбаро Піотровська, вас, як наших почесних гостей, я хотів би насамперед привітати.

також щиро вітаю Юдіт Єгерманн з Ізраїлю, яка, на жаль, сьогодні не може бути тут, але виступ якої ми почуємо згодом.

Шановна пані Фейт, голово парламенту,

шановна пані Берінг, заступнице керівника апарату Уповноваженого уряду ФРН з питань культури та ЗМІ,

шановна пані Дюрінкс, член правління Amicale Belge des Neuengamme та NCPGR Meensel-Kiezegem '44,

шановні представники Бундестагу, Сенату, парламенту та консульського корпусу,

я також радий, що до нас приїхали делегації членських організацій «Amicale Internationale» та родичі колишніх в'язнів із Бельгії, Німеччини, Франції, Великої Британії, Нідерландів, Польщі, Швеції, Іспанії, Чехії, України та США.

Я також хочу привітати всіх, хто супроводжує нашу пам'ять музикою,

заздалегідь щиро дякую всім співробітникам, які зробили можливим проведення програми, присвяченої пам'яті 3 травня,

шановні пані та панове, дорогі друзі!

Як і щороку, з нагоди річниці закінчення війни та визволення ми вшановуємо пам'ять усіх померлих колишніх в'язнів концтабору «Нойенгамме», про смерть яких ми дізналися протягом останніх 12 місяців. Разом із ними ми вшановуємо пам'ять усіх, хто зазнав страждань у концтаборі «Нойенгамме» та його філіях. Я зачитаю їхні імена:

Лівія Френкель, Діта Краус, Ліліан Сулковіц.

У живих залишилося лише кілька людей, які пережили концтабори. Тому я тим більше радію, що двоє з них, Хельга Мельмед і Барбара Піотровська, можуть бути сьогодні тут, а третя, Юдіт Єгерманн, виступить із привітанням в онлайн форматі.

Ці троє з власного досвіду знають, як це — жити у світі, де універсальні цінності та основні права людини більше не мають значення.

Перемога над нацистською Німеччиною та розвиток міжнародного права після 1945 року дали багатьом надію на те, що можливий світ, у якому всі люди можуть жити з гідністю.

Багато з вас, хто сьогодні тут присутні, з ближніх і далеких країв, докладають зусиль для створення такого світу.

За це я щиро дякую. Будь ласка, не слабшайте у своїй відданості цій справі!

Шановні пані та панове,

на початку 2026 року я твердо вирішив залишатися оптимістом і зберігати позитивний настрій попри глобальні та внутрішньодержавні виклики, які також стосуються меморіальних комплексів. Однак потім, із масовими вбивствами протестувальників іранським режимом та подальшою агресивною війною проти Ірану, стався новий важкий удар по універсальному визнанню основних прав і прав людини. Інші конфлікти, які супроводжують нас вже багато років, також показують, що норми міжнародного права дедалі більше втрачають свою силу.

Геополітичні та історико-політичні зрушення неможливо не помітити. У багатьох країнах світу за останні дванадцять місяців ще більше посилюються руйнування принципу поділу державних повноважень, ослаблення суспільних інститутів і демократичних процедур, підірвання верховенства права та союзи між олігархами й популістами.

З огляду на посилення авторитарного мислення та дій, меморіали, присвячені пам'яті про нацистські злочини, мають розглянути питання, як організувати свою роботу так, щоб і надалі ефективно інформувати суспільство про нацистське минуле та сприяти формуванню критичного історичного свідомості якомога більшої кількості людей.

Важливою передумовою є те, щоб меморіали могли працювати над роз'ясненням історичної несправедливості та її сучасного значення незалежно від політичних вказівок. Саме на тлі дедалі більшої інструменталізації меморіалів у політичних цілях я сподіваюся, що це буде гарантовано й надалі.

Важливо розуміти, що меморіали можуть бути ефективними лише тоді і доти, доки їх підтримують суспільні та політичні діячі. У час соціальної поляризації важливіше ніж будь-коли співпрацювати з групами, які борються за орієнтацію нашого суспільства на основоположні та людські права і проти історичного ревізіонізму, антисемітизму та расизму.

Тому я хотів би скористатися нагодою, щоб подякувати всім представникам держави та громадянського суспільства, групам та установам, які докладають зусиль для активного вшанування пам'яті та побудови демократичного суспільства в Гамбурзі та за його межами. Багато з них сьогодні тут присутні.

Наразі ми стикаємося з викликами, наслідки яких поки що неможливо передбачити. Наведу лише два приклади: праві екстремістські молодіжні культури набирають обертів, а в мережі все частіше поширюються зображення та тексти, що містять неправдиву інформацію про націонал-соціалізм. У січні ми взяли участь у загальнонаціональній кампанії, яка висвітлює небезпеки нерегульованого цифрового простору та вимагає від політиків і платформ вжити відповідних заходів.

Меморіали на історичних місцях нацистських злочинів є свідченням масових злочинів.

Вони виступають від імені суспільства за гідне вшанування пам'яті переслідуваних і піднімають питання про дії більшості суспільства, які й уможливили ці державні та суспільні злочини.

У період переломних змін мені здається важливим, щоб меморіали, окрім свого завдання нагадувати про долю переслідуваних, більше, ніж раніше, висвітлювали поступовий процес відвертання погляду на початку нацистського панування аж до різноманітних форм співучасті, а також опору та допомоги, і звертали увагу на пов'язані з цим групи.

На мій погляд, аналіз причин, форм та наслідків нацистського насильства в сімейному та суспільному контексті має в сучасних умовах ключове значення.

Щоб зрозуміти, як націонал-соціалістична несправедливість змогла утвердитися, а також що саме загрожує демократичному ладу в сьогоднішній день, крім висвітлення страждань переслідуваних, необхідно також назвати та проаналізувати дії тих, хто в минулому та сьогодні пропагує суспільство нерівності, встановлює авторитарне мислення та порушує основні та людські права.

Для нас, як фонду, що займається просвітницькою діяльністю щодо злочинів нацизму, це означає інформувати у важливих сферах суспільного життя про долю переслідуваних, а також про участь суспільства та співучасть у нацистському режимі, а також підвищувати обізнаність щодо небезпеки підриву демократичних цінностей у сьогоднішній день, наприклад, у

компаніях, спортивних клубах та фан-клубах, у політичних організаціях, а також у сімейному та шкільному середовищі.

Ми зможемо успішно протистояти поширенню антисемітизму та антициганізму, расизму, ненависті та підбурювання лише тоді, коли глибоко зрозуміємо їхні причини та вплив у минулому й сьогодні, коли самі почнемо обговорювати ці проблеми і не будемо боятися роз'яснювати, що агресивна мова є передумовою насильницьких дій.

Давайте виступати за демократичне співіснування, співчуття та діалог, що ґрунтується на цінностях, і при цьому залишатися оптимістами. У нашому повсякденному житті, у родині, у колі друзів, на роботі, у дозвіллі та у політичному просторі.

Я вдячний, що ви прийшли в такій великій кількості, і особливо вдячний за численну присутність нащадків колишніх переслідуваних, які твердо стоять на нашому боці.

На цьому я хотів би передати слово голові Гамбурзького парламенту.

Translation: Marta Rosavytska

Карола Файт

Марія Берінг

ановна пані Президентко Файт (голова парламенту Вільного та Ганзейського міста Гамбург),
шановна пані Дюрінкс (член правління Amicale Belge des Neuengamme та NCPGR Meensel-Kiezegem '44),

шановний пане професоре фон Врохем (член правління Фонду пам'ятних місць та навчальних центрів Гамбурга та директор Меморіалу концтабору Ноєнгамме),

і особливо:

шановна пані Єгерманн, шановна пані Мелмед, шановна пані Піотровська, дорогі родичі,

Шановні пані та панове!

«Забути означає зрадити» — ці слова Ганни Леві-Хасс, яка пережила концтабір Берген-Бельзен, коротко й вражаюче описують необхідність не лише сьогодні, а й у майбутньому згадувати та вшановувати пам'ять жертв нацизму. Не лише про кількість жертв у їхньому неймовірному масштабі, а й про кожну окрему людину, її долю та ідентичність, які були відібрані у них нацистами.

Дуже важливим елементом проти цього «забуття» – а може, й проти «бажання забути» – були й залишаються свідки нацистського тирану, які через особисті розповіді та бесіди, а також у своїх письмових доповідях та кінорепортажах допомагають зрозуміти історію.

Для мене особисто було і залишається великою честю те, що в рамках моєї роботи в Управлінні Уповноваженого Уряду ФРН з питань культури та ЗМІ я мала змогу зустрітися з численними вцілілими з колишніх концентраційних таборів та багатьма родичами переслідуваних. Ці зустрічі завжди глибоко мене зворушували. Саме ці зустрічі дають змогу відчувати, що пам'ять про жертв нацизму має ще один важливий вимір, окрім усвідомлення державної чи суспільної відповідальності за переосмислення нацистських злочинів.

В основі йдеться про людей, які зазнали неймовірних страждань; йдеться про їхню гідність та повагу до їхніх життєвих досягнень, про силу, що допомогла витримати та пережити страждання. Те, що ті, хто вижив, розповідають про свої переживання та почуття, не є само собою зрозумілим. Для багатьох пережите є надто болісним, щоб говорити про це публічно

або навіть у найближчому сімейному колі. Тим сильнішим є вплив цих зустрічей і тим більшою є наша вдячність вам за вашу мужність і силу.

Наша велика вдячність також нащадкам жертв і виживших. Вони можуть розповісти, як вони ставляться до долі своїх батьків, дідусів і бабусь та родичів. Їхній досвід наочно показує, що нацистський період за своїми наслідками не був завершеною історичною подією. Наслідки продовжують відчуватися не тільки для тих, хто вижив, та їхніх нащадків, а й у всьому суспільстві. Можливо, саме таким чином ми зможемо «зрозуміти», наскільки глибокими є рани, завдані нацистською диктатурою: вони охоплюють кілька поколінь, мають тривалий вплив на наше сучасне суспільство і залишатимуться визначальними й у майбутньому.

На сьогоднішню меморіальну церемонію до меморіалу концтабору Ноєнгамме з'їхалися родичі першого та другого покоління, а також онуки та правнуки з усіх куточків світу, щоб вшанувати пам'ять жертв і передати цю пам'ять у майбутнє. Своєю присутністю вони надають пам'яті голос і обличчя, а також, насамперед — майбутнє.

Викликом для нас усіх є розробка нових підходів до освіти та просвітницької діяльності, щоб достукатися саме до молодого покоління. Так, наприклад, сьогодні вкрай важливо передавати інформацію також у цифровому форматі. Меморіальний комплекс концтабору Ноєнгамме вже багато років веде надзвичайно активну діяльність у цій сфері. Співробітники меморіалу, проявивши велику креативність та професійну компетентність, вже успішно реалізували численні ініціативи в соціальних мережах або створили новаторську цифрову гру для вшанування пам'яті «Пам'ять. Діти з Булленхузер-Дамм». Широкий резонанс, особливо серед молоді, свідчить про те, що ви обрали правильний шлях.

Уповноважений з питань культури та ЗМІ не тільки надає інституційну підтримку Меморіалу концтабору Ноєнгамме, а й, завдяки фінансуванню за програмою KulturInvest та концепції федеральних меморіалів, забезпечує можливість реконструкції та переобладнання історичних будівель колишнього концтабору, а також оновлення концепції постійної експозиції. Це дає меморіалу можливість реалізувати нові та сучасні підходи до освітньої роботи.

Сьогодні Німеччина має різноманітну культуру вшанування пам'яті. Пам'ять та осмислення нашої історії є частиною нашого демократичного самоусвідомлення. Минулого листопада Кабінет міністрів ФРН ухвалив нову концепцію федеральних меморіальних комплексів.

Завдяки успішному оновленню, яке наразі впроваджується, федеральний уряд відстоює різноманітний, федеральний та інноваційний ландшафт меморіальних комплексів, що впливає на широкі верстви суспільства.

Концепція меморіальних місць визначає рамкові умови, за яких федеральний уряд може підтримувати землі у фінансуванні меморіальних місць національного значення, таких як меморіал концтабору Ноєнгамме. Реорганізована система фінансування проектів тепер дозволяє реалізовувати ініціативи з збереження історичних місць, оцифрування роботи меморіальних місць, а також з популяризації та прикладних досліджень. Потрібні нові форми цифрової медіації, щоб меморіали могли ще ефективніше протистояти поширеному історичному ревізіонізму за допомогою перевірених знань та сили пам'яті про насильство та несправедливість.

Так само необхідно зберегти історичну архітектурну спадщину. Оновлена концепція меморіальних комплексів також свідчить про те, наскільки робота меморіальних комплексів є важливою для уповноваженого уряду з питань культури та ЗМІ і як він всіляко її підтримує.

Ми не маємо права забувати. Ми не забудемо. Звідси впливає наша відповідальність за зміцнення нових шляхів освіти та просвіти, щоб пам'ять залишалася живою, а її уроки досягали й наступних поколінь. Давайте разом йти цим шляхом.

Дякую за увагу!

Translation: Marta Rosavytska

Юдіт Єгерманн

Вітаю вас. Мене звати Юдіт Єгерманн.

Я народилася в Чехії, у місті Карлові Вари, що в Судетському регіоні. Мої батьки мали там гарний ресторан, і щороку до нас приїжджали ті самі гості, адже це курортне місто.

Я була наймолодшою з трьох дівчаток. Естер була на чотирнадцять років старша за мене, а Рут — на рік. Я була найменшою. Я любила ляльок. Мені вони дуже подобалися. Я була щасливою дитиною.

Восени у нас було Свято Кучок. Тоді мій тато попросив мене піти з ним у двір, щоб допомогти йому гарно поставити кучку. Я з радістю йому допомагала. Я робила прикраси, а мій тато будував кучку, і це було весело. І раптом, коли він будував, на нас полетіли камені, вони падали зверху. І я запитала: «Тату, що це?» Він сказав: «Камені, які кидають у нас, бо ми євреї і нас не люблять». І я сказала: «Ходімо, тату, ходімо додому». І він взяв мене за руку, і ми пішли додому. І я побігла до своїх ляльок і розповіла їм, що в нас кидали каміння.

Моя сестра Естер, яка на той час вже була дорослою дівчиною, сказала татові: «Тату, нам треба виїхати звідси. Нам треба емігрувати до Палестини, бо тут скоро розпочнеться війна». А тато не повірив. Він був оптимістом і не повірив. Він сказав Естер: «Це мине. Ця хвиля антисемітизму мине, і війна не розпочнеться». Але вона мала рацію. Вона разом із групою молоді попливла на кораблі й приїхала до Палестини.

Ми залишилися, і ситуація ставала дедалі гіршою. Аж одного дня німці прийшли до Праги, вторглися туди й окупували місто. Кожному єврею видали зірку, жовту зірку, на якій було написано «Єврей», і її треба було добре пришити голкою та ниткою. Мені, дитині, теж дали цю зірку, і це було дуже неприємно та принизливо. Але ми це зробили. А в школі, я вже ходила до школи, мені було від шести до семи років, мене також закидали камінням і гілками з дерев. Люди зривали гілки і били нас, єврейських дітей, аж до самого дому. І я приходила додому і плакала. А моя мама казала: «Тепер ти не можеш більше ходити до школи, якщо вас так б'ють». Це був важкий час, дуже важкий час.

І на кожному будинку можна було побачити свастику та написи: «Євреї — це миші» та «Євреї — до Палестини». А на кожному ресторані було написано: «Євреям тут не раді», до кінотеатрів більше не пускали та євреям заборонялося працювати. Єврейський лікар не міг

більше бути лікарем, і євреї взагалі не міг працювати. І так ми носили зірки, а на кожному ресторані було написано: «Євреї геть, ми не хочемо тут євреїв». І нас дуже оббріхували.

І були рекламні плакати, на яких зображували єврея з великим носом, з орлиним носом і купою грошей. З цього робили карикатури, і це були важкі часи. І раптом євреям заборонили ходити до школи. Довелося кинути будь-яку роботу. Навіть кравчиня не могла більше шити, і жоден робітник не міг працювати. Лікарям заборонили представлятися лікарями, і це були важкі часи, і ми сиділи вдома і лише слухали новини.

І одного дня заговорили про те, що євреїв відправляють до Терезієнштадта. Це було гетто неподалік від Праги. І ось нас забрали вантажівками та закинули на них, наче пакунки. І нас повели до музею, який до того часу виконував функції музею. А тепер там облаштували місце збору євреїв перед тим, як їх відправляти.

Я була наймолодшою. Нам доводилося стояти там на апелії, і це було зовсім нелегко. Минув тиждень, а потім нас відвезли на вокзал і заштовхали у вагони. Звісно, це були вагони для перевезення худоби. І ми їхали довго.

Ми прибули до Терезієнштадта. Це було гетто з єврейським самоврядуванням. Там ще не було есесівців. Було єврейське самоврядування, і жінок, чоловіків та дітей тримали окремо. Ми з Рут потрапили до дитячого будинку. У дитячому будинку я була дуже нещасна, бо я була не з мамою, а з сестрою Рут. Я там багато плакала. Одного дня я вирішила, що піду шукати маму, і вийшла з дитячого будинку, щоб її знайти, але не змогла її знайти.

Тут до мене підійшла літня жінка і запитала: «Чому ти так плачеш, дитинко?» А я кажу: «Ну, я не знаю, де моя мама. Я зараз у дитячому будинку». «Ходи, я покажу тобі, де твоя мама, бо я знаю, де розмістили чешок». І вона взяла мене за руку. Ми пішли разом і знайшли будинок, де розмістили мою маму. І вона сказала: «Тут ти знайдеш свою маму». Я сказала: «Дуже дякую». Вона пішла далі, а я відчинила двері і крикнула: «Мамо».

Моя мама була там. Вона почула мене, вийшла і обійняла мене. «Де ви?», — запитала вона. А я сказала: «Ми в дитячому будинку, але я хочу бути з тобою». «Ходи, ходи, заходь». Вона взяла мене за руку і повела в маленьку кімнату, де вона разом із ще дванадцятьма жінками спала на матрацах. Вона сказала: «Це моя маленька донька, і я прошу вас не заперечувати, якщо я залишу її тут». І всі жінки дуже добре мене прийняли, і я, на щастя, залишилася з мамою.

Але в гетто було багато хвороб, і я теж захворіла. Це було запалення нервової системи. Я дуже хворіла. У мене була висока температура, і лікар забрав мене, щоб відвести до так званого лазарету, де лежали всі хворі діти, і я знову була нещасною. Лікар сказав: «Ти скоро одужаєш» і «Зберися, ти скоро знову будеш з мамою». І так одного дня, коли у мене вже не було температури, він відправив мене до мами, і я була дуже щасливою.

Рут теж нас знайшла, і так минуло шістнадцять місяців у Терезієнштадті, де нам сказали, що тепер нас відправлять до газових камер. Ми про це ніколи раніше не чули. Ми взагалі ніколи не чули слова «Аушвіц». Але нас забрали, організували ешелон, і ми мусили їхати поїздом до Аушвіца. І там ми знову зустріли нашого тата, слава Богу. І ми були щасливі разом. Але нас знову розділили на жінок і чоловіків, і тому знову було дуже, дуже сумно.

Ми пробули там дев'ять місяців, і одного дня до бараку зайшов доктор Менгеле й шукав близнюків. У нас було кілька пар близнюків, які одразу ж зголосилися: «Ми тут близнюки». Тоді він забрав їх, і ми їх більше ніколи не бачили. Ми ніколи не чули про газові камери. Але він проводив експерименти на близнюках, і ми їх більше ніколи не бачили.

Через дев'ять місяців знову організували транспорт, який відвіз нас до Гамбурга¹ на прибиральні роботи. Це було дуже важко. Це був важкий час. Кожній жінці дали лопату, і ми йшли пішки до так званого міста, де все вже було розбомблено. Там ми важко працювали, підбираючи каміння або іноді взимку прибираючи сніг. Це був важкий час.

Через ще дев'ять місяців нас відправили до Берген-Бельзена, але пішки. І там ми бачили лише мертвих. Усі лежали на землі в таборі. І саме 15 квітня до табору заїхав танк з англійським солдатом, який сказав: «Kids, you are free. We are the British.» — «Діти, ви вільні. Ми — англійці».

Ми не могли в це повірити. Ми не могли в це повірити. Ми, звичайно, дуже зраділи, але там знову спалахнула страшна хвороба, тиф, яким ми всі захворіли. Ми всі були смертельно хворі, і багато хто помер. Але ми троє залишилися живими. Я дякую Богові за це. А 15 квітня нас відправили до Праги, і там ми дізналися, що є корабель для дітей, який пливе до

¹За наявними на сьогодні даними, у липні 1944 року Юдіт Єгерманн була депортована з Аушвіца до Гамбурга, у філії концтабору Нойенгамме — «Дессауер Уфер», «Нойграбен» та «Тіфстак». У квітні 1945 року вона потрапила до концтабору Берген-Бельзен, де її було звільнено. Ми припускаємо, що в цьому уривку Юдіт Єгерманн розповідає про свої переживання у філіалі концтабору «Нойграбен».

Палестини. Мама одразу ж записала мене, і так одного дня я потрапила до Ізраїлю, де створила нову сім'ю.

Translation: Marta Rosavytska

Катрін Дюрінкс

Шановні гості,

зі свого боку також щиро вітаю вас на цій пам'ятній церемонії.

Мене звати Катрін Дюрінкс. Я — онука Фердинанда Дюрінкса, і саме завдяки йому я маю зв'язок із Ноєнгамме. Фердинанд Дюрінкс прибув до концтабору Ноєнгамме на початку вересня 1944 року. Його перебування тут мало тривати лише кілька місяців. 18 грудня 1944 року він помер у концтаборі Ноєнгамме. Йому було лише 34 роки. Як це все могло статися?

Його історія починається в Меенсель-Кізегем, у невеликому селі в центрі Бельгії, неподалік від Левена. Під час війни в цьому селі було відносно спокійно. Був рух опору, були й колабораціоністи. Мій дідусь працював у селі вчителем і був членом руху опору НКВ.

Більшість молодих чоловіків із села переховувалися, щоб уникнути примусової праці в Німеччині. У мого дідуся також переховувалися чоловіки. У селі також переховувався канадський пілот Тедді Бленкінсоп, якого після збиття його літака прийняв рух опору і який чекав у Меенселі на повернення до своїх військ. Хоча сім'ї колабораціоністів відкрито заявляли про свою співпрацю з ворогом, рух опору та колабораціоністи залишали один одного відносно в спокої.

До 30 липня 1944 року. Цього дня Гастон Меркс, син однієї з сімей-колабораціоністів, був розстріляний бійцями опору з регіону Левена. Мати жертви вимагала помсти і заявила: «За це загинуть 100 заручників». Однак, з огляду на те, що Меенсел-Кізегем — це невелике село з населенням менше 1000 осіб, це була надзвичайно висока вимога щодо відплати.

І ось 1 серпня 1944 року відбувся перший рейд. Трьох людей розстріляли на місці, а ще 14, серед яких був і мій дідусь, заарештували та відвезли до офісу гестапо в Левені. 11 серпня було проведено другий, набагато масштабніший рейд. Село оточили 350 осіб, усі будинки обшукали один за одним, а ще 81 чоловіка та жінку заарештували й відвезли до Левена. Під час цієї облави також шукали канадського пілота Бленкінсопа, а ферму, де, як припускали, він переховувався, підпалили. Власник ферми загинув у полум'ї. Рейди в Меенсель-Кізегем проводилися не тільки вермахтом, а й фламандськими колабораціоністами та фламандськими членами СС.

Наприкінці серпня 1944 року мого дідуся разом із ще 70 мешканцями села депортували до Німеччини. Якщо врахувати, що Левен було звільнено 4 вересня 1944 року, то події в Меенсели-Кізегемі стають ще більш приголомшливими.

Мій дідусь встиг викинути з поїзда записку з таким текстом: «На шляху до Німеччини, пункт призначення невідомий, всі здорові. Сподіваємося, що скоро повернемося. Моліться за щасливу й швидку дорогу додому». Дивом ця записка потрапила до рук моєї бабусі. Однак це був останній знак життя, який жінки та діти, котрі залишилися вдома, отримали від своїх заарештованих чоловіків і батьків.

Усі депортовані мешканці села Меенсел-Кізегем потрапили до концентраційного табору Ноєнгамме. Деяких переправили до допоміжних або таборів-філій у Меппені, Бремен-Блюменталі, Любеку, Брауншвейгу, Вобеліні, Шандалі та Берген-Бельзені. Як і всіх в'язнів, їх використовували як рабів у глиняних кар'єрах, цегельнях, промисловості, оборонній промисловості тощо. Багато хто незабаром помер від виснаження, хвороб, голоду та жорстокого поводження.

З 71 депортованих повернулися лише 8 чоловіків. Один з них навіть пережив «Кап Аркона». Маленьке село Меенсель-Кізегем залишилося в жалобі. З 44 вдовами та 112 військовими сиротами. Жінки без чоловіків, діти без батьків.

Щоб не забути трагедію в Меенсель-Кізегемі, щороку з 1 по 11 серпня в Меенсель-Кізегемі проводиться велика меморіальна церемонія. Ми не повинні забувати про все, що сталося – не тільки в Меенсель-Кізегемі з рейдами, але й, безумовно, про те, що сталося в концтаборі Ноєнгамме та в усіх інших концтаборах. Дуже важливо робити висновки з того, що пішло не так у минулому. Саме в непевному світі, в якому ми живемо сьогодні, як ніколи раніше необхідно цінувати свободу, в якій ми живемо. Світ, за який загинуло так багато людей. У тому числі й мій дідусь.

Ми повинні зберігати пам'ять про жертв. Так само і я хочу зберегти пам'ять про свого діда. Уже понад 20 років з Меенселя-Кізегема організовується поїздка до Ноєнгамме. Багато учасників поїздки, так само як і я, приїжджають до Ноєнгамме, щоб вшанувати пам'ять своїх померлих батьків, дідів, дядьків... І щоб побувати в тому місці, де вони страждали і померли.

Зупинка та вшанування пам'яті у концтаборі Ноєнгамме відбувається також біля скульптури з Меенсель-Кізегема у меморіальному гаї на території комплексу. Скульптура «Відчай Меенсель-Кізегема» зображує скорботну матір, у будиночку якої перебуває лише одна

дитина. Будинок без чоловіка, без батька. Цей маленький куточок Меензель-Кізегема на території колишнього концентраційного табору Ноєнгамме дає нам можливість щороку проводити тут меморіальну церемонію та покладати вінок, щоб віддати шану жертвам.

У 2019 році ми заснували в Меенселі-Кізегемі новий музей під назвою «Museum44». Тут відвідувачі можуть ознайомитися з усією історією трагічних подій у Меенселі-Кізегемі та, сподіваємося, критично поглянути на ті події й дух того часу. Ця історія не повинна канути в забуття, адже якщо ми її забудемо, все повториться!

Моєму дідусеві було всього 34 роки, коли він помер у концтаборі Ноєнгамме. Моя бабуся Марія Янссенс залишилася сама з п'ятьма маленькими дітьми. Найстаршому тоді було 7 років, а наймолодшому — ще не виповнилося й 4 місяців. Коли мого дідуса заарештували, моя бабуся була на пізньому терміні вагітності. Ще до того, як мого дідуса депортували до Німеччини, народилася її наймолодша дитина, Фредді. Тож він ніколи не знав свого батька. І мій дідусь теж ніколи не зміг побачити свого наймолодшого сина. Мій батько, Джеф, якому було 5 років, коли заарештували його батька, досі часто згадує свого батька, мого дідуса. Хоча йому вже 86 років, для нього це залишається втратою. З іншого боку, ми дуже вдячні нашій бабусі і пишаємося нею. Вона, як і інші вдови з села, позитивно поставилася до життя і подбала про те, щоб її діти вирости щасливими, чудовими людьми.

Хоча мій дід, Фердинанд Дюрінкс, має символічну могилу в Меенселі, справжньою могилою для нього залишається саме це місце — концентраційний табір Ноєнгамме. Саме тут його прах було розсипано на території табору. Саме сюди я хочу приходити, щоб відвідати його, як тільки зможу. Тому я й стою тут зараз. Щоб вшанувати його пам'ять, віддати йому шану та подякувати йому. Адже він віддав своє життя на шляху до вільного світу, в якому я мала змогу вирости.

Дякую вам.

Translation: Marta Rosavytska

Сузанна Леверенц

Шановні гості,

меморіальна церемонія тут, на заводі «Вальтер», завершилася. Далі відбудеться церемонія покладання вінків біля колишнього карцеру. На вулиці, будь ласка, поверніть праворуч, наші співробітники вкажуть вам шлях.

Дякуємо.

Translation: Marta Rosavytska